

THE DEVELOPMENT OF THE INSTITUTION OF THE PRENUPTIAL AGREEMENT AND ITS ROLE IN ENSURING FAMILY STABILITY

Xolmurodova Sevinch Jumanazarovna

3rd Year Student of the Faculty of Law

Termez State University

Abstract

This article analyzes the legal nature of the marriage contract, one of the important institutions of modern family law, and its role in ensuring family stability. The legal foundations of the conclusion, amendment and termination of the marriage contract in the context of family legislation of the Republic of Uzbekistan are studied. The author examines the stereotypes that exist in society towards this institution, substantiating its advantages in preventing property disputes as well as regulating property relations between couples. The article puts forward practical proposals to improve the national legislation and enrich the legal culture of the population, taking into account foreign experience.

Keywords: Marriage contract, family stability, couple property rights, Family Code, joint property, personal property, property disputes, legal culture.

Introduction

NIKOH SHARTNOMASI INSTITUTINI RIVOJLANTIRISH VA UNING OILA BARQARORLIGINI TA'MINLASHDAGI ROLI

Xolmurodova Sevinch Jumanazarovna

Termiz davlat universiteti

Yuridik fakulteti 3-bosqich talabasi

Annotatsiya:

Ushbu maqolada zamonaviy oila huquqining muhim institutlaridan biri bo'lgan nikoh shartnomasining huquqiy tabiati va uning oila barqarorligini ta'minlashdagi roli tahlil qilinadi. O'zbekiston Respublikasining Oila qonunchiligi kontekstida nikoh shartnomasini tuzish, o'zgartirish va bekor

qilishning huquqiy asoslari o'rganilgan. Muallif jamiyatda ushbu institutga nisbatan mavjud stereotiplarni ko'rib chiqadi, uning mulkiy nizolarning oldini olish hamda er-xotin o'rtasidagi mulkiy munosabatlarni tartibga solishdagi afzalliklarini asoslab beradi. Maqolada xorijiy tajribani inobatga olgan holda, milliy qonunchilikni takomillashtirish va aholining huquqiy madaniyatini oshirish bo'yicha amaliy takliflar ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: nikoh shartnomasi, oila barqarorligi, er-xotinning mulkiy huquqlari, Oila kodeksi, birgalikdagi mulk, shaxsiy mulk, mulkiy nizolar, huquqiy madaniyat.

XXI asrda jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi va shaxslararo munosabatlarning transformatsiyasi natijasida oilaviy-huquqiy munosabatlarni tartibga solish mexanizmlari ham yangi bosqichga ko'tarilmoqda. Oila jamiyatning negizi hisoblansa-da, so'nggi yillarda respublikamizda nikohdan ajralishlar sonining ortishi va buning ortidan kelib chiqayotgan uzoq muddatli mulkiy nizolar mazkur sohada huquqiy profilaktika choralari kuchaytirishni talab etmoqda. Er-xotin o'rtasidagi mulkiy munosabatlarni tartibga solishning an'anaviy qonuniy rejimi, ya'ni nikoh davomida orttirilgan mol-mulkni teng taqsimlash tamoyili har doim ham zamonaviy iqtisodiy voqeoliklar va taraflarning real manfaatlariga mos kelavermaydi. Bunday sharoitda er-xotinning mulkiy huquq va majburiyatlarini o'zaro kelishuv asosida belgilovchi nikoh shartnomasi instituti oila barqarorligini ta'minlashning muhim huquqiy vositasi sifatida namoyon bo'ladi. Nikoh shartnomasi shunchaki mol-mulkni bo'lishish hujjati emas, balki nikohga kirayotgan shaxslarning iqtisodiy munosabatlariga oldindan aniqlik kiritish, kelgusidagi ehtimoliy nizolarning oldini olish va oilada o'zaro ishonch muhitini mustahkamlashga xizmat qiluvchi huquqiy kafolatdir. Biroq, bugungi kunda o'zbek jamiyatida mazkur institutdan foydalanish darajasi pastligicha qolmoqda. Buning asosiy sabablari aholining huquqiy madaniyati va xabardorligi yetarli emasligi, oilaviy munosabatlarda shartnoma tuzishga nisbatan mental va psixologik to'siqlarning mavjudligi hamda amaldagi oila qonunchiligida nikoh shartnomasining qamrovi va undan foydalanish mexanizmlari to'liq mukammallashtirilmaganligidir. Shu bois, nikoh shartnomasi institutini rivojlantirish va uning oila mustahkamligini

ta'minlashdagi rolini tizimli tahlil qilish ham ilmiy, ham amaliy jihatdan nihoyatda dolzarb hisoblanadi.

Oila huquqi fanida nikoh shartnomasi er-xotinlik munosabatlarning mulkiy jihatlarini tartibga soluvchi eng qadimgi va shu bilan birga eng zamonaviy institutlardan biri hisoblanadi. Tarixiy nuqtai nazardan, nikoh shartnomasining ilk ko'rinishlari Qadimgi Rim, Yunoniston va Bobil qonunlariga (masalan, Hammurapi qonunlariga) borib taqaladi. O'sha davrlarda ham nikoh qonuniy va ijtimoiy ittifoq bo'lish bilan birga, ikki oila o'rtasidagi yirik iqtisodiy bitim sifatida qaralgan. Nikoh shartnomasi orqali kelinning sepi (mahr) va kuyovning mulkiy majburiyatlari qat'iy belgilab qo'yilgan. Ushbu institut kontinental huquq tizimida (Fransiya, Germaniya) hamda Angliya-Amerika umumiy huquq tizimida o'ziga xos tarzda rivojlanib, bugungi kunda xususiy mulk daxlsizligini ta'minlovchi asosiy huquqiy hujjatlardan biriga aylandi. Huquqiy tabiati bo'yicha nikoh shartnomasi fuqarolik-huquqiy bitimlar va oilaviy-huquqiy munosabatlar kesishmasida joylashgan maxsus shartnoma hisoblanadi. Bir tomondan, u fuqarolik huquqidagi shartnomalarning barcha fundamental shartlariga (taraflarning ixtiyoriyligi, huquqiy layoqat, shartnoma erkinligi) ega bo'lsa, ikkinchi tomondan, u faqat oilaviy munosabatlar subyektlari (er-xotin yoki nikohlanuvchilar) o'rtasidagina tuziladi va uning mazmuni qat'iy ravishda oila qonunchiligi doirasida cheklanadi. Nikoh shartnomasining asosiy maqsadi er-xotinning mulkiy munosabatlari uzoq muddatli istiqbolida muvozanatga keltirish va nikoh davomida hamda u bekor qilinganda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan barcha iqtisodiy xavflarni oldindan bartaraf etishdir. Oila huquqida er-xotin mol-mulkini tartibga solishning ikki xil tizimi mavjud: **qonuniy rejim** va **shartnomaviy rejim**. Aksariyat davlatlar, shu jumladan O'zbekiston qonunchiligiga ko'ra, agar er-xotin o'rtasida boshqacha kelishuv bo'lmasa, nikoh davomida orttirilgan har qanday mol-mulk (ish haqi, ko'chmas mulk, avtomashina, biznesdan kelgan daromadlar) ularning umumiy birgalikdagi mulki hisoblanadi. Nikohdan ajralish jarayonida ushbu mulk, er yoki xotinning uy xo'jaligidagi yoki daromad topishdagi ulushidan qat'iy nazar, teng (50/50) ulushlarda bo'linadi. Shartnomaviy rejim esa qonun tomonidan belgilangan ushbu "tenglik" qoidasini taraflarning xohishiga ko'ra o'zgartirish imkonini beradi. Nikoh shartnomasi orqali er-xotin qonuniy rejimdan voz kechib, o'z mulklariga nisbatan quyidagi rejim turlarini joriy etishlari mumkin: Mulk umumiy hisoblanadi, lekin undagi ulushlar teng emas (masalan, erga 70%,

xotinga 30% yoki aksincha) qilib taqsimlanadi. Nikoh davomida kimning nomiga rasmiylashtirilgan yoki kimning mablag'iga sotib olingan bo'lsa, o'sha shaxsning shaxsiy mulki bo'lib qoladi va ajrashish paytida bo'linmaydi. Shartnomaviy rejimning asosiy afzalligi shundaki, u mulkiy munosabatlarda "kim qancha mehnat qilgan va investitsiya kiritgan bo'lsa, o'shancha ulushga ega bo'ladi" degan adolat tamoyilini turg'un qonun normalariga qaraganda aniqroq aks ettiradi. G'arbiy Yevropa va AQShda nikoh shartnomasi institutining huquqiy qamrovi milliy qonunchiligimizga qaraganda ancha keng va moslashuvchan:

Fransiya Fuqarolik kodeksiga (Code Civil) ko'ra, nikoh shartnomasi faqat nikoh qayd etilgunga qadar tuzilishi shart. Fransiya huquq tizimida nikoh shartnomasining bir nechta tayyor namunaviy modellari (masalan, *séparation de biens* — mulklarning to'liq ajratilishi rejimi) mavjud bo'lib, nikohlanuvchilar o'z iqtisodiy holatlaridan kelib chiqib, mos rejimni tanlashadi¹.

Germaniya Fuqarolik kodeksi (BGB) er-xotinga nafaqat ko'chmas mulkni, balki nikoh davomida orttirilgan pensiya jamg'armalari va sug'urta pullarini ham shartnoma orqali o'zaro taqsimlash huquqini beradi. Germaniya huquqida shartnoma shartlari taraflardan birini o'ta nochor yoki asossiz qiyin ahvolga solib qo'ymasligi (g'irromlikka yo'l qo'ymaslik) sudlar tomonidan qat'iy nazorat qilinadi².

AQShda nikoh shartnomalari (Prenuptial Agreements) shtatlar kesimida tartibga solinsa-da, umumiy qoida sifatida ularning qamrovi juda keng. AQSh shartnomalarida nafaqat mulkiy masalalar, balki oilaviy munosabatlarning nomulkiy shartlari ham (masalan, xiyonat uchun mol-mulkdan mahrum qilish, farzandlar tarbiyasi bilan bog'liq iqtisodiy jarimalar) huquqiy kuchga ega bo'lishi mumkin. Biroq, aliment miqdori va bolalar vasiyligi kabi fundamental huquqlar shartnoma bilan cheklanishiga yo'l qo'yilmaydi. Xorijiy tajribani o'rganish shuni ko'rsatadiki, nikoh shartnomasi iqtisodiy jihatdan faol, o'z biznesiga va shaxsiy kapitaliga ega bo'lgan shaxslar uchun oila qurishda majburiy xavfsizlik hujjati (instrumenti) sifatida qabul qilinadi.

O'zbekiston Respublikasining Oila kodeksi³ 29–36-moddalarida nikoh shartnomasining huquqiy maqomi, uning mazmuni va rasmiylashtirish tartibi qat'iy belgilab qo'yilgan. Amaldagi qonunchilikka ko'ra, nikoh shartnomasi

¹ Code Civil (French Civil Code). (*Fransiya Fuqarolik kodeksining nikoh shartnomalariga oid qismi*).

² Bürgerliches Gesetzbuch (BGB - German Civil Code). (*Germaniya Fuqarolik kodeksining oilaviy-mulkiy rejimlar qismi*).

³ O'zbekiston Respublikasining Oila kodeksi. – Toshkent: Adolat, 1998 (joriy o'zgartirish va qo'shimchalar bilan). (*5-bob. Nikoh shartnomasi*).

nikoh davlat ro'yxatiga olinguniga qadar ham, shuningdek nikohda bo'lgan davrda ham istalgan vaqtda tuzilishi mumkin. Nikoh qayd etilgunga qadar tuzilgan shartnoma nikoh davlat ro'yxatiga olingan kundan boshlab kuchga kiradi. Qonunchilik shartnomaning shakliga juda qat'iy talab qo'yadi: u albatta yozma shaklda tuzilishi va notarial tartibda tasdiqlanishi shart. Notarial tasdiqlash talabiga rioya qilmaslik shartnomaning o'z-o'zidan haqiqiy emasligiga olib keladi. Nikoh shartnomasining mazmuni faqat er-xotinning mulkiy huquq va majburiyatlarini belgilash bilan cheklanadi. Oila kodeksining 31-moddasiga binoan, er-xotin nikoh shartnomasi orqali qonunda belgilangan umumiy birgalikdagi mulk rejimini o'zgartirishga, ya'ni butun mol-mulkka, uning alohida turlariga yoki er-xotindan har birining shaxsiy mulkiga nisbatan birgalikdagi, ulushli yoki alohida egalik qilish rejimini joriy etishga huquqlidir. Shartnomada er-xotin bir-biriga moddiy yordam berish majburiyatlari, bir-birining daromadlarida ishtirok etish usullari, oilaviy xarajatlarni qilish tartibi, nikohdan ajralganda har biriga qaysi mulk berilishi va o'zaro iqtisodiy munosabatlarga oid boshqa shartlarni belgilab olishlari mumkin. Shu bilan birga, milliy qonunchilik nikoh shartnomasining erkinligini jiddiy ravishda cheklaydi va xodimlarni himoya qiluvchi imperativ normalarni o'z ichiga oladi. Chunonchi, nikoh shartnomasi er-xotinning huquqiy layoqatini, muomala layoqatini yoki sudga murojaat qilish huquqini cheklay olmaydi. Eng muhimi, shartnoma er-xotin o'rtasidagi shaxsiy nomulkiy munosabatlarni (masalan, sevisht majburiyati, sodiqlik shartlari, uy yumushlarini taqsimlash) va bolalarga nisbatan huquq va majburiyatlarni tartibga sola olmaydi. Shuningdek, shartnomada taraflardan birini o'ta noqulay ahvolga solib qo'yadigan yoki oila qonunchiligining asosiy prinsiplariga zid keladigan shartlar kiritilishi qat'iy taqiqlanadi. Nikoh shartnomasi institutining ijtimoiy-huquqiy funksiyasi nafaqat mulk daxlsizligini himoya qilish, balki bevosita oila mustahkamligiga hissa qo'shishdir. Ko'pincha jamiyatda "nikoh shartnomasi ajrashishga tayyorgarlik" degan noto'g'ri stereotip mavjud. Vaholanki, huquqiy tahlillar shuni ko'rsatadiki, nikoh shartnomasi oilaning iqtisodiy asoslarini mustahkamlovchi va kelgusi nizolarni preventiv (oldini oluvchi) tarzda hal qiluvchi vositadir. Oilaviy inqirozlarning va ajrimlarning katta qismi aynan moddiy yetishmovchilik, daromadlarni yashirish yoki xarajatlarni noto'g'ri taqsimlash tufayli kelib chiqadi. Nikoh shartnomasi orqali har bir taraf o'zining iqtisodiy majburiyatlarini (masalan, kreditlarni kim to'lashi, biznes xavflarini kim bo'yniga olishi) aniq biladi. Bu esa yashirin

iqtisodiy shubhalarga barham berib, oilada o‘zaro ishonchni oshiradi. Agar er yoki xotindan biri tadbirkorlik bilan shug‘ullansa va bankrotlikka uchrasa, qonuniy rejim bo‘yicha uning qarzlari oilaning umumiy mulkiga qaratilishi mumkin. Shartnomaviy rejim orqali esa tadbirkor bo‘lmagan turmush o‘rtog‘ining va farzandlarining mulki (masalan, uy-joy) xavfdan ajratib qo‘yiladi, bu esa oilaning iqtisodiy halokatga uchrashidan saqlaydi. Nikohdan ajralish sodir bo‘lgan taqdirda, eng og‘ir, yillar davomida cho‘ziladigan sud jarayonlari aynan mol-mulkni bo‘lishish bilan bog‘liq bo‘ladi. Bu jarayon sobiq er-xotonga ham, ularning farzandlariga ham chuqur psixologik travma yetkazadi. Nikoh shartnomasi mavjud bo‘lganda esa, sud faqat tayyor shartnoma shartlarini tasdiqlaydi. Natijada uzoq muddatli nizolar, asabbuzarliklar va sud xarajatlarining oldi olinadi, tomonlar madaniyatli tarzda iqtisodiy munosabatlarni yakunlaydilar. Nikoh shartnomasi mutloq va o‘zgarmas hujjat emas. Oila kodeksining 34-moddasiga binoan, nikoh shartnomasi er-xotinning kelishuviga ko‘ra istalgan vaqtda o‘zgartirilishi yoki bekor qilinishi mumkin. Shartnomani o‘zgartirish yoki bekor qilish ham xuddi uni tuzish kabi notarial shaklda amalga oshirilishi shart. Er-xotindan birining talabi bilan nikoh shartnomasi Fuqarolik kodeksida shartnomalarni o‘zgartirish va bekor qilish uchun belgilangan asoslar va tartibda (masalan, shartnoma shartlari ikkinchi taraf tomonidan jiddiy ravishda buzilganda yoki vaziyat tubdan o‘zgarganda) faqat sud qarori bilan o‘zgartirilishi yoki bekor qilinishi mumkin. Nikohdan ajralish to‘g‘risida sud qarori chiqqan yoki FXDYD organi tomonidan ajrim qayd etilgan paytdan boshlab nikoh shartnomasining amal qilishi tugaydi (ajrashgandan keyingi davr uchun nazarda tutilgan majburiyatlar bundan mustasno). Nikoh shartnomasini **haqiqiy emas deb topish** masalasi alohida huquqiy ahamiyatga ega va bu to‘g‘ridan-to‘g‘ri sud amaliyoti bilan bog‘liq. Oila kodeksining 36-moddasiga ko‘ra, sud nikoh shartnomasini Fuqarolik kodeksida bitimlarni haqiqiy emas deb topish uchun nazarda tutilgan asoslar bo‘yicha to‘liq yoki qisman haqiqiy emas deb topishi mumkin. Bundan tashqari, agar shartnoma shartlari er-xotindan birini **o‘ta noqulay ahvolga** (extremely unfavourable position) solib qo‘ysa, er-xotindan birining da‘vosi bo‘yicha shartnoma sud tomonidan haqiqiy emas deb topilishi mumkin. Sud amaliyotida "o‘ta noqulay ahvol" tushunchasi baholovchi mezon bo‘lib, har bir ish bo‘yicha sud tomonidan alohida o‘rganiladi. Masalan, agar shartnomada "nikoh davomida orttirilgan barcha ko‘chmas va ko‘char mulklar urning mulki hisoblanadi, xotin esa ajrashganda hech qanday mulkka ega

bo'lmaydi va uydan chiqib ketadi" deb yozilgan bo'lsa, sud ushbu shartni xotinni o'ta noqulay ahvolga soluvchi va uni boshpanasiz qoldiruvchi asos deb topadi hamda shartnomaning ushbu qismini haqiqiy emas deb hisoblaydi. Sud amaliyotini o'rganish shuni ko'rsatadiki, sudlar nikoh shartnomasini ko'rib chiqishda faqatgina "shartnoma erkinligi" tamoyiliga emas, balki oila a'zolarining, ayniqsa ayollar va voyaga yetmagan farzandlarning huquqlari poymol etilmasligi, ularning yashash va moddiy ta'minot huquqlari saqlanib qolishi tamoyiliga ustuvorlik beradi.

O'zbekistonda oilaviy munosabatlar asrlar davomida shakllangan milliy qadriyatlar, urf-odatlar va ahloqiy normalarga tayanadi. Shu sababli, o'zbek jamiyatida nikoh shartnomasi institutining keng ommalashmasligi birinchi navbatda qonunchilikning murakkabligi bilan emas, balki chuqur ildiz otgan mental va psixologik to'siqlar bilan bog'liq. Oila qurish arafasida turgan yoshlar yoki ularning ota-onalari tomonidan nikoh shartnomasini tuzish haqidagi taklif ko'pincha salbiy qabul qilinadi. Jamiyatda ushbu hujjatga "kelajakdagi ajrashishga oldindan tayyorgarlik ko'rish" yoki "bo'lajak turmush o'rtog'iga nisbatan ishonchsizlik va moddiy manfaatparastlik belgisi" sifatida qarash stereotipi hali ham ustunlik qilmoqda.

Bunday psixologik to'siqlar aholining huquqiy ongi va madaniyati darajasi yetarli emasligidan dalolat beradi. Ko'pchilik fuqarolar nikoh shartnomasining asl mohiyatini — ya'ni u ajrashishni tezlashtiruvchi emas, balki oiladagi iqtisodiy tushunmovchiliklarning oldini oluvchi, er-xotinning shaxsiy va tadbirkorlik mulklarini himoya qiluvchi preventiv vosita ekanligini anglab yetmaydilar. Ushbu muammoni hal etish uchun FHDYo organlari, xotin-qizlar qo'mitalari va mahalla faollari ishtirokida yoshlarni oilaviy hayotga tayyorlash markazlarida nikoh shartnomasining afzalliklari to'g'risida tizimli tushuntirish ishlarini olib borish, ommaviy axborot vositalari hamda ijtimoiy tarmoqlarda ushbu institutning huquqiy mazmunini to'g'ri targ'ib qilish talab etiladi. Amaldagi Oila kodeksida nikoh shartnomasining doirasi faqat er-xotinning mulkiy munosabatlari bilan qat'iy cheklangan bo'lib, bu zamonaviy hayotiy ehtiyojlar fonida ma'lum bir huquqiy bo'shliqlarni va cheklovlarni keltirib chiqarmoqda. Bugungi kunda rivojlangan xorijiy davlatlar tajribasida nikoh shartnomasi nafaqat ko'chmas mulk yoki bank hisobvaraqlarini bo'lishish, balki oilaning iqtisodiy hayotiga bevosita ta'sir ko'rsatadigan nomulkiy majburiyatlarning moddiy oqibatlarini tartibga solishda ham faol qo'llaniladi.

Milliy qonunchiligimizdagi asosiy huquqiy bo'shliqlardan biri — nikoh shartnomasida er-xotinning ahloqiy majburiyatlari buzilishining (masalan, oilaviy xiyonat yoki oilada iqtisodiy-ruhiy zo'ravonlik sodir etish faktining) mulkiy oqibatlarini belgilash imkoniyati mavjud emasligidir. O'zbekiston sud amaliyotida shartnomaga "er (yoki xotin) xiyonat qilgan taqdirda orttirilgan mol-mulkning katta qismi ikkinchi tarafga o'tadi" degan mazmundagi shartlarning kiritilishi shaxsiy nomulkiy munosabatlarni tartibga solish taqiqi ostiga tushib, haqiqiy emas deb topiladi. Vaholanki, bunday shartlarning qonuniy ravishda tan olinishi oilaviy sadoqatni mustahkamlashga va ajrimlarning oldini olishga xizmat qiluvchi kuchli huquqiy va iqtisodiy dasta (richag) bo'lishi mumkin. Bundan tashqari, nikoh shartnomasida er-xotinning kelgusidagi tadbirkorlik va korporativ huquqlari (masalan, mas'uliyati cheklangan jamiyatlardagi ulushlar yoki aksiyalarni boshqarish) xususiyatlarini hisobga olish mexanizmlari Oila kodeksida yetarlicha modellashtirilmagan. Bu esa biznes egalarining oila qurishda o'z tijorat aktivlarini qonuniy himoya qilishlarini qiyinlashtiradi. O'zbekistonda nikoh shartnomasi institutini rivojlantirish va uning oila barqarorligini ta'minlashdagi rolini kuchaytirish maqsadida qonunchilik hamda amaliyotga quyidagi o'zgartirishlarni kiritish taklif etiladi: **Oila kodeksining 31-moddasini kengaytirish:** Nikoh shartnomasida er-xotinning shaxsiy nomulkiy majburiyatlari (masalan, sadoqat majburiyati) buzilgan taqdirda, buning uchun qat'iy **mulkiy sanksiyalar (kompensatsiya yoki mulk ulushini kamaytirish)** belgilash huquqini qonunan mustahkamlash. Bu shaxsiy munosabatlarni emas, balki uning buzilishidan kelib chiquvchi moddiy oqibatlarni tartibga solishga imkon beradi. Shartnomada nafaqat aktivlarni (mol-mulkni), balki majburiyatlarni (kreditlar, qarzlar) ham taqsimlash tartibini qat'iy belgilash va buni uchinchi shaxslar (banklar) uchun majburiy xabardor qilish mexanizmini soddalashtirish. Bu orqali tadbirkorlik xavflaridan oilaning boshqa a'zolarini himoya qilish kafolatlari ortadi. Nikohlanuvchi yoshlar arizani topshirish jarayonida ularga nikoh shartnomasining mazmuni va afzalliklari haqida bepul huquqiy tushuntirish va broshyuralar berish amaliyotini joriy etish. Adliya vazirligi tomonidan notariuslar va fuqarolar uchun nikoh shartnomasining bir nechta muqobil professional namunaviy andozalarini (masalan, "Yosh oilalar uchun", "Tadbirkorlar uchun", "Mulkdorlar uchun") ishlab chiqish va ularni ochiq manbalarga joylashtirish. Bu fuqarolarga o'z iqtisodiy holatidan kelib chiqib, shartnomani oson va arzon rasmiylashtirishga yordam beradi.

"Nikoh shartnomasi institutini rivojlantirish va uning oila barqarorligini ta'minlashdagi roli" mavzusida olib borilgan ilmiy-huquqiy tadqiqot natijasida shunday xulosaga kelish mumkin: nikoh shartnomasi shunchaki mol-mulkni bo'lishish haqidagi hujjat emas, balki raqamli va bozor iqtisodiyoti asrida oilaning moddiy asoslarini mustahkamlovchi, er-xotin o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlarga shaffoflik kirituvchi muhim huquqiy mexanizmdir. O'zbek jamiyatida ushbu institutning keng ommalashmaganiga asosiy sabab qonunchilikning murakkabligi emas, balki fuqarolar ongida shakllangan mental va psixologik to'siqlar, ya'ni shartnomaga "ajrashishga oldindan tayyorgarlik" sifatida qarash stereotipidir. Vaholanki, nikoh shartnomasi oilaviy inqirozlar paytida yillar davomida cho'ziladigan va oila a'zolariga og'ir ruhiy travma yetkazadigan mol-mulkka oid sud nizolarini preventiv tarzda bartaraf etadi. O'zbekistonda ushbu institutni yanada rivojlantirish va oila mustahkamligini ta'minlashdagi rolini oshirish uchun amaldagi Oila kodeksi normalarini zamonaviy hayot talablariga moslashtirish zarur. Xususan, nikoh shartnomasining qamrovini kengaytirib, unda nafaqat sof mulkiy masalalarni, balki shaxsiy nomulkiy majburiyatlar (masalan, oilaviy sadoqat) buzilgan taqdirda vujudga keladigan iqtisodiy oqibatlar va qat'iy moddiy sanksiyalarni belgilash huquqini qonunan mustahkamlash lozim. Shuningdek, Adliya vazirligi tomonidan turli toifadagi oilalar uchun tayyor namunaviy shartnoma andozalarini ishlab chiqish va FHDYo organlari orqali yoshlar o'rtasida huquqiy tushuntirish ishlarini kuchaytirish talab etiladi. Nikoh shartnomasi madaniyatini jamiyatda to'g'ri shakllantirish uzoq muddatda oilaviy ajrimlar salbiy oqibatlarini kamaytirishga va sog'lom oilaviy muhitni qaror toptirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi (yangi tahriri). – Toshkent: Adolat, 2023. (Oila va nikoh munosabatlarining konstitutsiyaviy asoslari).
2. O'zbekiston Respublikasining Oila kodeksi. – Toshkent: Adolat, 1998 (joriy o'zgartirish va qo'shimchalar bilan). (5-bob. Nikoh shartnomasi).
3. O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi. – Toshkent: Adolat, 1996 (joriy o'zgartirish va qo'shimchalar bilan). (Bitimlar va shartnomalar to'g'risidagi umumiy qoidalar).

4. O‘zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumining qarorlari to‘plami. (Sudlar tomonidan nikohdan ajratishga oid ishlarni ko‘rishda qonunchilikni qo‘llash amaliyoti).
5. Code Civil (French Civil Code). (Fransiya Fuqarolik kodeksining nikoh shartnomalariga oid qismi).
6. Bürgerliches Gesetzbuch (BGB - German Civil Code). (Germaniya Fuqarolik kodeksining oilaviy-mulkiy rejimlar qismi).
7. Imomov, N. (2023). Oila huquqi: Darslik. – Toshkent: Yuridik adabiyotlar nashriyoti.
8. O‘zbekiston Respublikasi Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi – www.lex.uz (Oila kodeksi matni va sud amaliyoti hujjatlari).